

quæ formaliter expellit peccatum; sed hujusmodi forma est habitualis gratia; ergo hæc est quæ justificat. Hæc vero ratio pendet ex dicens in capitibus sequentibus, ideoque illam remittimus.

16. Objectio ex locis Scripturæ. — Solutio. — Contra hanc assertionem objici possunt quædam Scripturæ testimonia, in quibus justificatio videtur tribui actibus justitiae, ut est illud Roman. 2: *Factores legis justificabuntur;* et 4 Joanni. 3: *Qui facit justitiam justus est;* et ibidem: *Qui habet hanc spem sanctificat se,* et similia. Respondemus in hujusmodi testimoniis, etiamsi de propria justificatione intelligentur, nullum esse verbum indicans causalitatem formalem; unde vel de alio genere causæ, vel interdum etiam de effectu et signo justitiae intelligenda sunt. Et in verbis quidem Pauli probabile est, quod supra dixi, verbum *justificabuntur* non significare quod fient justi, sed quod in judicio Dei declarabuntur justi. Et licet accipiat in priori significatione, exponitur ab Augustino, de Spiritu et litter., c. 26, ita ut facere legem sit effectus justitiae, non causa, ut sit sensus: Qui volunt esse factores legis justificabuntur, id est, adhibebunt curam ut justificantur. Et, licet sumatur causaliter, intelligitur, vel meritorie, quoad augmentum justitiae, sicut Jacobus, capite secundo, dixit Abraham justificatum esse ex operibus; vel dispositivo, quoad acquisitionem justitiae. Et utroque modo possent exponi verba Joannis, licet in prioribus magis videatur loqui de signo justitiae, et virtute a posteriori et ex effectu ostendere illum esse justum, qui juste operatur, juxta illud: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos,* Matth. 7.

17. Secundum quæstionis punctum, et prima opinio circa illud. — In secundo punto est aliorum opinio, actualem gratiam, nimirum actum charitatis Dei perfectum, de se sufficientem formam esse ad justificandum hominem, tam primario et positive quoad perfectionem justitiae, quam consequenter expellendo peccatum. Sed hæc posterior pars infra tractanda est, ut saepè dixi. Nunc prior ita exponitur, quia, licet Deus statueret non infundere habitus, per talem actum sufficienter justificaretur homo tanquam per inherenterem justitiam perfectam, vel certe, licet Deus infundat habitus, si contingat actum illum prius afficere et informare animam, eo ipso illum justificat ante habitum, sive habitus postea adveniens dicendus sit justificare, sive

non. Et hoc videtur sensisse etiam de facto Janusius supra. Vazquez autem varie loquitur, nam in 4. 2, disput. 203, postquam late probavit, quantum potuit, actum esse formam justificantem, tandem in capit. ultim. ita limitat vel corrigit sententiam, ut dicat actum de se habere ad hoc sufficientem virtutem, si separetur ab habitu, nunc autem justificationem et emundationem a peccato fieri per habitum gratiae, non per contritionem. At vero in 3 part., disput. 2, cap. 7, n. 62, dicit in adulto qui justificatur extra sacramentum, magis certum esse eum justificari contritione, tanquam forma, quam gratia habituali. Sed hoc posterius verum non esse, ex dictis in primo punto satis constat, et in præsenti confirmabitur, in quo de altera parte, scilicet de sufficientia actus ad justificandum dicendum est.

18. Resolutio hujus secundi puncti. — Ratio prima fundamentalis. — Nihilominus assero nullum actum supernaturale, neque aliquorum actuum collectionem, esse per se formam natura sua sufficientem ad constituendum hominem simpliciter et absolute justum. Hanc assertionem D. Thomæ, et communem Theologorum esse censeo; tamen, quia non formaliter illam asserunt, sed ut in aliis principiis continetur, ideo illos hic non referam, sed modos quibus inducendi sunt insinuabo. Probatur ergo primo, quia eadem est forma justificans formaliter quæ formaliter expellit peccatum; sed actus dilectionis Dei, sive per se spectatus, sive cum aliis fidei, spei et pœnitentiae, non est formaliter expellens peccatum vi sua, et ex sua intrinseca natura; ergo nec est forma justificans. Collectio evidens est: major et minor sunt communes Theologorum, ut in sequentibus capitibus videbimus, ubi etiam omnino veras esse ostendemus. Unde hæc ratio, quæ fundamentalis est in hac materia, suppositis præmissis, nullum patitur subterfugium. Est autem quasi a posteriori, ex negatione secundarii effectus colligendo negationem primarii, pendetque ex dicendis de illo effectu, et ideo de illa ratione, et pluribus testimoniis, quibus fulciri potest, hic amplius non dicam.

19. Secundum fundamentum. — Secundo, argumentor in hunc modum: ex communis sententia Theologorum, actus supernaturales, etiam perfecta dilectio Dei, sunt dispositiones ad justificationem, seu ad hoc, ut homo fiat justus illique justitia infundatur; ergo sunt dispositiones ad formam justificantem forma-

liter; ergo illi non sunt forma sufficiens ad formaliter justificandum ex eadem communi Theologorum sententia. Majorem ostendemus in libro sequenti, in quo de causis gratiae et justitiae acturi sumus, ubi communem illam sententiam verissimam esse probabimus. Prima autem consequentia per se evidens est, quia in omni forma quæ educitur de potentia subjecti, seu in illo fit dependenter ab ipso tam in fieri quam in esse, eadem est dispositio ad productionem formæ, quæ est ad informationem seu unionem ejus cum subjecto, quia talis forma non per se fit, sed in subjecto; unde in rigore non producitur, sed educitur, vel comproducitur cum ipso compagno; ergo dispositio ad esse vel fieri compagno est dispositio ad formam constituentem illud; ergo in præsenti actus dilectionis, quæ hominem disponit ut fiat justus, seu, quod idem est, ut justificantur, est etiam dispositio ad ipsam formam formaliter justificantem. Jam vero altera consequentia videtur ex terminis evidens; tum quia causa dispositiva est distincta a formaliter respectu ejusdem effectus, imo in genere causæ materialis est causa illius formæ, ad quam disponit; ergo non potest ipsa eudem formalem effectum conferre; tum etiam quia, si dispositio ipsa daret eumdem effectum formalem, in ejus productione esset completus totus effectus, et ita superflua esset alia forma, ad quam illa disponeret. Ut in præsenti, si actus contritionis vel dilectionis formaliter constitueret hominem justum, ibi esset completa justificatio, ac proinde non esset ille actus dispositio ad justificationem.

20. Tertium fundamentum. — Praeoccupatio ad evasionem. — Unde argumentor tertio, quia alias in justificatione adulorum, per se loquendo, et seclusa efficacia sacramentorum, semper concurrent duæ causæ formales justificantes, quarum singulæ per se sufficient hominem vere ac complete justum constituere, nimirum actus charitatis vel contritionis, et habitus gratiae; suppono enim ut omnino certum, semper infundi hunc habitum in justificatione, quomodo cumque, et cum quacumque dispositione fiat. Unde ulterius sequitur, quoties homo per contritionem justificatur, duas justifications in illo fieri: unam per actum, aliam per habitum, quia uterque est sufficiens forma; de habitu enim, id est a nobis ostensus, et de actu affirmatur a contraria sententia, et utraque causa inest et informat. Unde non habet locum evasio, si quis dicat in eo casu non utramque formam, sed eam

quæ primo introducitur, saltem prioritate naturæ, formaliter conferre talem effectum, et impedire aliam, ne suum conferat, sicut de causis efficientibus æqualibus et æque applicatis dici solet. Hoc, inquam, dici non potest in causis formalibus, quia, si una non impedit aliam, ne introducatur et vere inhæreat, ergo nec potest illam impedire, ne suum effectum formalem conferat; quia informare et non dare effectum formalem repugnantia sunt, præsertim in effectu positivo connaturali, et inclusu indivisibiliter in effectu primario talis formæ; quod secus est in causa efficiente, nam effectus ejus impedi potest, eo quod possit talis causa, etiam sufficiens et applicata, per extrinsecum impedimentum ab actione sua separari. Erunt ergo nunc de facto, secundum illam sententiam, in homine contrito duæ formales causæ totales justificantes. Consequens autem et absurdum videtur, quia supervacaneum est ejusdem effectus formalis duas causas totales ponere; et cum illæ formæ sint diversarum rationum, impossibile etiam videtur ut eumdem effectum formalem habeant.

21. Praeoccupatio alia ad aliam evasionem. — Ut autem haec et praecedens ratio, quæ inter præcipias hujus puncti esse censetur, solidiores maneant, eas paulo accuratius expendere libet. Potest enim aliquis dicere hunc effectum justificandi hominem, seu constituendi illum gratum Deo, et sanctum, non esse unius rationis specificæ, sed genericæ, et variari posse secundum speciem juxta varias formas, per quas potest conferri diverso modo unicuique illarum accommodato; sicut anima Christi est grata Deo, et propter gratiam unionis, et propter habitualis, et propter sua opera, secundum diversos modos, et rationes talium gratiarum. Quo supposito, facile respondebitur non esse inconveniens, eum qui ad Deum perfecta dilectione convertitur, dupli modo gratum et justum fieri, quia, licet effectus ille communis sit, diverso modo fit per illas formas, et uterque modus simul pertinet ad perfectionem subjecti. Nam, licet talis homo constituantur justus per actum amoris, non tamen ita perseveranter, sicut per habitum, quo etiam indiget, ut postea connaturaliter efficiat similes actus, et ideo non est superflua hæc justificatio per habitus, non obstante priori, quæ est per actus. Nec etiam obstabit quod illæ formæ sint diversarum rationum; nam possunt convenire in aliquo formaliter effectu communi, qui diverso modo

per illas conferatur. Et hinc nihil obstabit quod una forma justificans sit dispositio ad aliam etiam justificantem, actus videlicet ad habitum; quia, cum tales formae habeant diversum modum justificandi, potest una ratione suae entitatis et informationis justificare, et ratione sui particularis modi actualis disponere ad aliam formam, quae justificet etiam habitualiter. Et ita videntur duas praecedentes rationes prorsus enervari.

22. Quartum fundamentum contra praecedentem evasionem. — Ad excludendam igitur hanc evasionem argumentor quarto. Nam si actus, disponendo ad infusionem habitualis justitiae, simul ipse formaliter justificat personam, sequitur habitualis gratiam non esse primam formam justificantem, et consequenter per infusionem habitualis justitiae non fieri hominem ex peccatore justum, neque ex non justo justum, sed ex justo fieri justiorem extensive, ut sic dicam, seu ex justo uno modo fieri alio modo justum: consequens est falsum; ergo. Sequela patet, quia actus disponens ad formam, ordine saltem naturae praecedit formam, ut ex principiis philosophiae constat; quia est vera causa ejus. Et praeterea probatur ex verbis Concilii Tridentini, sess. 6, capit. septimo: *Hanc dispositionem seu preparationem justificatio ipsa consequitur quae non est sola peccatorum remissio, sed et sanctificatio, et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratie et donorum.* Ubi evidenter loquitur de gratia et donis habitualibus, cum illa distinguat a tota dispositione actuali, ut in priori puncto ponderatum est, et hanc infusionem dicit Concilium consequi ad illam dispositionem; ergo docet dispositio praecedere, saltem ordine causalitatis, seu naturae. Actus autem non disponunt, nec praeparant animam, nisi afficiendo et informando illam; ergo, si actus est forma justificans, formaliter disponendo hominem, justum illum constituit. Imo si illa duo in effectu talis actus aliquo modo, saltem ratione, distinguenda sunt, prius justificabit personam quam illam disponat; quia justificare est magis absolutus effectus quam disponere. Nam hic dicit habitudinem ad ulteriore formam. Sicut calor informans lignum non intelligitur illud disponere ad formam ignis, nisi quatenus formaliter calefacit illud, et si inter illa duo cogitetur aliquis ordo rationis, prius intelligitur reddere calidum lignum, et ideo illud disponere. Ergo actus amoris, disponendo hominem ad receptionem habitus, vel prius

ratione, vel saltem omnino simul constituit illum justum; ergo cum infunditur habitus, jam invenit hominem justum; ergo optime sequitur, per infusionem habitualis justitiae non fieri ex peccatore justum, sed ex justo justiorem, vel ex justo uno modo, justum alio modo.

23. Probatur quod dispositio ad justitiam, scilicet actus, non constitut justum. — Falsitas autem consequens probatur ex verbis quae Concilium immediate post praecedentia subiungit: *Per voluntariam susceptionem gratie et donorum, unde homo ex injusto fit justus, ex inimico amicus, ut sit haeres secundum spem vitae aeternae.* Ex quibus verbis, cum his quae praecedunt et sequuntur, multis modis robatur tam haec ratio quam assertio. Nam imprimis dicens Concilium: *Unde homo ex injusto fit justus,* aperte supponit omnia, quae praecedunt ad infusionem gratiae et donorum, non constituere hominem justum, ac proinde actum non formaliter justificare. Deinde in c. 4, justificationem definierat esse translationem ab statu peccati ad statum gratiae et adoptionis filiorum Dei; et in discursu cap. 5, 6 et 7, tantum unam translationem hujusmodi seu justificationem intervenire docet in toto justificationis progressu, ideoque semper de illa, ut de una et singulari justificatione loquitur. Nam in cap. 5 declarat *ipsius justificationis exordium* a praeveniente gratia sumi, et cap. 6: *Disponuntur ad ipsam justitiam, etc., ubi et unicam tantum justitiam agnoscit, et illam ab omnibus, quibus homo ad illam disponitur, distinguit;* inter quos actus etiam dilectionem ponit, et sub dilectione etiam perfectum Dei amorem comprehendit, ut supra tactum est, et in c. 13 iterum dicetur, et latius in libro sequenti. Ac denique in cap. 7 eodem tenore subiungit: *Hanc dispositionem justificatio ipsa consequitur.* Et iterum: *Hujus justificationis cause sunt, etc.* In quibus verbis particulae illae pronominis demonstrativi *huius*, et relativi *ipsius*, vim habent ostendendi semper esse sermonem de unica et singulari justificatione. Quod postea expresse declarat, dicens, *unicam esse justificationis causam formalē,* utique habitualem, cum addat, *unicuique infundi secundum propriam dispositionem et cooperationem.* Ergo ex mente Concilii, etiamsi in justificatione impii actus et habitus interveniant, unica est justificatio, et unica est causa formalis ejus, et haec est habitus; ergo actus non est causa formalis, nec constituit hominem justum, ut antecedit habitum, nec per

infusionem habitus fit homo ex justo justior, sed ex injusto justus.

24. Quintum fundamentum superioris resolutionis. — Unde argumentor ulterius quinto, nam ex contraria doctrina sequitur in justificatione impii per se loquendo, et quasi ex natura rei, id est, prout facta est toto tempore ante legem gratiae, et nunc fit extra sacramentum, sequitur, inquam, infusionem primae gratiae habitualis non esse primam justificationem hominis, sed secundam; consequens est falsum; ergo. Sequela satis probata est ex dictis, quia talis infusio non fit, nisi homini contrito, et diligenti Deum super omnia, ac proinde homini jam justificato per suum actum juxta illam sententiam. Consequens autem non videtur ullo modo admittendum. Primo, quia est novum, et alienum a communi sensu Theologorum, quod in re adeo gravi cavendum est, Secundo, quia inde sequitur aliud absurdum, nimirum peccatorem, cum convertitur per contritionem et amorem super omnia, mereri de condigno infusionem ipsiusmet primae gratiae habitualis, quod est contra doctrinam certam, ut suppono ex infra tractandis. Sequela patet, quia homo per primam justitiam potest mereri de condigno secundam, sic enim meretur augmentum gratiae, quod etiam vocatur justificatio. Et declaratur aequalitas rationis, quia primus actus dilectionis super omnia de se tam meritorius est, sicut secundus; ergo si per se justificat, eo ipso quod est in homine, et ab homine, est a persona vel in persona justa; ergo habet omnes conditions necessarias ad meritum de condigno subsequentis justitiae habitualis. Quod etiam a simili declaratur, nam, juxta probabilem sententiam, ultima dispositio ad gratiam fit meritoria primae gratiae in illo signo, in quo informatur gratia; ergo ita in hac sententia sequitur primum actum dilectionis, si per se sanctificat, in illo eodem signo esse meritorium de condigno, quia est actus personae jam justae; ergo erit eodem modo meritorius primae gratiae habitualis, quae jam erit secunda justitia in illa sententia, ut deductum est. Denique, secundum communem sententiam, ultima dispositio ad gratiam habitualis est meritoria illius, tantum de congruo, solum, quia persona non supponitur grata et justa; ergo si ipsa dispositio per se ipsam confert formaliter personae operanti hanc dignitatem justae et gratiae, nihil illi deerit, quominus sit meritoria de condigno subsequentis primae gratiae habitualis.

25. Aliud effugium. — Aliqui putant vitari hoc incommodum adhaerendo sententiæ asserenti ultimam dispositionem ad gratiam habitualem procedere effective ab eadem gratia habituali; nam, illo fundamento posito, non poterit dispositio esse meritoria de condigno talis gratiae, quia principium actus non cadit sub meritum ejusdem actus. Ita ergo auctores contrariæ sententiæ, ut salvent gratiam habitualem esse primam causam formalem justificantem, etiamsi actus gratiae sit sufficiens ad justificandum formaliter, omnino defendunt ultimam dispositionem ad gratiam habitualem esse efficienter ab illa, imo, quod gravius est, nullo modo illam praecedere ordine naturæ, neque esse dispositionem preparantem subjectum ad formam, sed omnino consequentem formam. Unde colligunt quod, licet actus justificet formaliter, nihilominus de facto prima justificatio est per habitum, et quae fit per actus, tanquam per fructus justitiae, erit secunda. Et possunt etiam dicere hunc ordinem esse connaturalem gratiae et justificationi, quia modus connaturalis operandi hos actus est ut supponant habitus per quos fiant.

26. Confutatio. — Verumtamen sententia illa, quam haec evasio supponit, quod ultima dispositio sit ab habitu, in libro praecedenti impugnata est generaliter, et in libro sequenti, explicando ordinem justificationis, iterum confutabatur. Quod vero ulterius sumit illa responsio, actum contritionis vel dilectionis super omnia non esse dispositionem preparantem ad infusionem habitualis gratiae, repugnat Concilio Tridentino, capite septimo dicenti: *Hanc dispositionem seu preparationem justificatio ipsa consequitur per infusionem gratiae et donorum;* et in can. 4: *Si quis dixerit, sine praevidente Spiritu Sancti inspiratione, et ejus adjutorio posse credere, etc., sicut oportet, ut ei justificationis gratia confatur.* Ubi et actum perfectum amoris et penitentiae includit, ut supra ostendi, et particula *ut ei* denotat consecutionem et habitudinem cause dispositivæ, impetrativæ, aut aliquo modo meritoriae, ut in lib. 3, ex doctrina Augustini et Hieronymi contra Semipelagianos, ostensum est, et in libro sequenti iterum dicetur; ergo negari non potest quin isti actus precedant aliquo modo infusionem habitualis justitiae. Et ideo, si ipsi sufficiunt ad formaliter justificandum, in quocumque signo intelligentur praecedere, constituent hominem justum et gratum, et consequenter aptum ad meritum de condigno primæ gratiae habitualis.

lis, quod nullo modo admittendum est. Ideo que praferenda omnino est doctrina, quae videtur esse clara Concilii Tridentini, nimis huius actus praecedere ut dispositiones, et ut sic procedere a gratia excitante et divino adiutorio (quod etiam supponitur esse quid distinctum ab ipsis habitibus, et prius illis), et, ut sic, non constituere hominem formaliter justum, donec justitia in posteriori signo naturae ipsi infundatur.

27. *Probatur a priori superior resolutio.* — Sexto, possumus a priori rationem nostram assertione reddere, quia duas conditiones sunt de ratione formae justificantis, quae in actu deficiunt, et ideo non potest esse forma vere ac complete sanctificans. Prima est, ut sit forma natura sua permanens ac durabilis in homine, etiamsi actu non operetur, quam conditionem non habet actus, ut per se notum est. Quod autem illa conditio sit necessaria, probatur primum morali modo ex generali ratione justi et justitiae, quia non dicitur justus, qui semel aut iterum actum justitiae facit, sed qui recte est dispositus ad constantem operandum juste, ita ut nomen justum potius quam actionem significet; ergo requirit formam stabilem, ac permanentem, et independentem ab actuali operatione, imo quae conferat modum juste operandi. Deinde probatur magis theologicamente, quia vera justitia apud Deum ita constituit hominem justum, ut, licet ab actuali operatione desistat, dummodo non peccet graviter, vere justus perseveret; non potest autem hunc statum conferre, nisi forma permanens per modum habitus, ut in superiori punto probatum est. Possumusque adjungere veram formam justificantem talem esse, ut per actualē veniale peccatum non excludatur; actus autem dilectionis super omnia excluditur per peccatum veniale; ergo signum est non esse formam justificantem.

28. *Subterfugium.* — *Refellitur.* — Dicetur forte peccatum veniale excludere quidem physice ipsum actum dilectionis, propter incapacitatem potentiae, et aliquam repugnantiam quasi materialem actuum, non tamen excludere formalem habitudinem potentiae ad ultimum finem, quam relinquit actus dilectionis morali modo, et secundum quamdam denominationem, seu habitudinem rationis, ratione cuius dicetur talis homo manere justus ex vi actus praeteriti. Sed contra primum est, quia de ratione verae justitiae inherenter est, ut ipsa, ut est forma realis et physica,

non excludatur per veniale peccatum, quia alias peccatum veniale faceret hominem ex justo non justum, quia excluderet justitiam realem et inherenterem, sine qua homo non potest esse vere justus. Unde ad alteram partem dicitur denominationem ab actu praeterito, vel relationem moralem ab illo relatam, non satis esse ut homo sit vere et simpliciter justus, quia non satis est ut sit intrinsece bene dispositus ad operandum justitiam. Unde, quamvis possit Deus (ut infra dicetur) remittere peccatum propter solum actum, et simul acceptare talem hominem ad gloriam vel ad aliquam amicitiam, et consequenter habere illum gratum et amicum sine infusione habitus, juxta dicta in cap. 5 et 6, nihilominus etiam tunc talis homo non posset dici simpliciter justus, quia, ut ostendi capite praecedenti, denominatio justi est magis intrinseca, et non potest sumi a forma praeterita, quae jam est extranea, etiamsi aliquando inherens fuisset. Propter quod vera Theologia, magisque consentanea principiis fidei, non agnoscit formam justificantem, quae in homine non permaneat et inhereat, quamdiu ille vere dicitur et est justus apud Deum.

29. *Instantia contra primam conditionem.* — *Ejus solutio.* — Sed instabis, nam actus amoris de se est permanens et durabilis, ut patet in amore beatifico, unde non videtur posse negari quin ille amor constituat amantem justum per seipsum, etiamsi nullus habitus in beato inesset; ergo de se eamdem vim nunc habet, nam de se etiam est permanens, licet ex conditione et statu subjecti facile interrumpatur, quod accidentarium illi est. Respondeo imprimis nos loqui de amore libero, non de naturali seu necessario, qui dissimiles sunt in proprietate perpetuitatis, de qua nunc tractamus, et ideo non recte sumi argumentum ab uno ad alium. Unde ad summum concluditur, ex hac parte non repugnare amori beatifico esse formam justificantem. Addo vero amorem illum beatificum non inde habere perpetuitatem, quod talis actus amoris est secundum speciem, sed ex eo quod beatificus est, id est, conjunctus visioni Dei. Unde non est forma justificans natura sua, sed potius ex natura sua supponit formam justificantem, cui illa visio debeatur, et habitualē formam, a qua connaturaliter emanet. Quod si Deus de potentia sua vellet dare visionem, et illum amorem sine habitibus gratiae et charitatis, esset quidem ille homo beatifice operans ex necessitate, ac

subinde beatus, quia beatitudo consistit in operatione non morali, sed naturali, id est, necessaria; non tamen esset vere et proprie justus, quia, licet haberet presentem, et suo modo inherenter optimam regulam justitiae, non tamen haberet intrinsecam facultatem ad juste operandum moraliter, consentanea ad illum finem, sed oporteret semper per extrinseca auxilia elevari et juvari, et ita non posset connaturaliter operari justitiam, quod necessarium est ad verum statum justitiae. Et ideo conditio necessaria ad formam justificantem est, quod sit de se permanens, non solum ut operatio necessaria, sed etiam ut forma constituens hominem permanenter idoneum ad justa opera exercenda, quod non habet actus dilectionis, etiamsi necessarius, ac proinde perpetuus sit, imo ipsem natura sua talem formam supponit, ut declaravi.

30. Conditio altera ad formam justificantem.

— Altera conditio necessaria ad formam justificantem, est, ut omnem rectitudinem seu aequitatem necessariam in ordine ad ultimum finem contineat, vel formaliter, vel saltem virtualiter, seu radicaliter, eamque formaliter conferat illi quem justum constituit. Ratio hujus conditionis est supra taeta, quia haec justitia constituere debet hominem simpliciter justum apud Deum, et ideo esse debet universalis justitia, non per modum totius potentialis, sed integralis, vel quasi integralis, omnem rectitudinem complectentis, ut recte deducit D. Thomas in citatis locis. Haec autem conditio invenitur quidem in habituali gratia, vel collective sumpta, vel aliquo etiam modo simpliciter accepta, ut in capite sequenti declarabo. In actuali vero gratia non potest una forma justificans ita continere omnem aequitatem vel formaliter, vel virtute. Nam formaliter nullus est simplex actus qui omnem honestatem virtutis habeat, ut per se patet, et, licet in collectione omnium actuum considerari possit, tamen illa collectio actuum nunquam ita concurrit ad justificandum hominem, sicut in habitibus invenitur. Nam, licet actus fidei, spei et charitatis simul possint aliquando concurrere, justitia simpliciter dicta plus amplectitur in tota collectione sua, ut in sequenti capite dicam. Praeterquam quod actus spei et charitatis perfecti raro fortasse simul concurrunt in eodem punto et momento justificationis, sicut concurrunt habitus, sive tunc simul incipiunt, sive simul adsint et informent, et collectio tantum incipiatur per additionem eorum qui deerant, ut frequentius in fideli-

bus contingit. Neque est aliquis actus qui virtute contineat totam rectitudinem seu aequitatem justitiae, quia nullus actus virtutis est propria participatio divinae naturae, in qua tanquam in radice et fonte omnes virtutes particulares contineantur; nec etiam unus actus particularis virtutis per se disponit ad actus aliarum virtutum, nec illos eminenter continet. Quod si quis dicat dilectionem Dei super omnia ex charitate omnes virtutes continent, respondeo potius continere illos proposito quam virtute; sunt enim illa duo valde diversa; vel si aliquo modo dicatur illos continere virtute, illud est valde impropte et remote, quatenus illos potest imperare, non vero quia per se disponat hominem convenienter ad omnia opera justitiae, ita ut per se influat in illa, vel tanquam proximum illorum principium, vel tanquam fons principiorum omnium operum justitiae, et ideo solus charitatis actus non potest esse forma justificans. Qui discursus ex dicendis in capite sequenti magis elucidabitur.

31. Tertium questionis punctum tractatur.

— Ex quibus tandem facile est tertium punctum expedire; nam ex probationibus prioris assertionis constat habitualē gratiam per se solam esse veram et completam formam simpliciter justificantem. Nomine autem gratiae habitualis neque unum simplicem habitum, neque omnium collectionem intelligimus, hoc enim in capite sequenti videbimus, sed abstracte nunc loquimur; sic autem dicimus, habitualē justitiam esse sufficientem formam, quia non est de ratione aut denominatione, vel formalī complemento justi ut actu operetur justitiam, sicut non est de ratione, aut complemento hominis ut actu ratiocinetur, neque de integritate arboris ut actu ferat fructum. Unde justitia etiam divina, ut est in homine, eumque justum constituit, non dicit actum secundum, sed primum, et ideo in habituali gratia sufficienter continetur. Illud autem accipimus ex communi sensu, et usu talium vocum non tantum morali, sed etiam ecclesiastico et sacro, ut jam explicui. Sunt enim infantes justi; et adulti, cum dormiunt, vel nihil operantur, imo etiam dum venialiter delinquunt, justi permanent sine ulla propria diminutione interne justitiae. Unde consequenter fit nullum actum secundum justificare propriam hominem formaliter, etiam ut partiale causam; tum quia ubi una causa est totalis, nulla alia concurrit ut partialis; tum etiam quia illa conditio permane-